

Büyük Part Türkmen Devletini Kuran Atalarımız

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar,Türkmen dili

написано kitapcy | 22 января, 2025

Büyük Part Türkmen Devletini Kuran Atalarımız Büyük “Part”
Türkmen Devletini Kuran Atalarımız (Parlar. Dazlar)

Giriş:

İlk kitabımızda, Türkmenistan’ın Anev ve Altıntepe uygarlıkları ile Mezopotamya uygarlığı arasındaki ilişkileri, hatta Mezopotamya medeniyetinin Anev uygarlığı’nın özellikli bir devamı olduğunu bilimsel belgelere dayanarak izah etmiştik. Bu gerçeğin temel dayanağı ise bilim dünyasının kabul ettiği Türk-Sümer dillerinin arasındaki akrabalık gerçeği olduğunu isbat etmeye çalışmışdık. İ. Ö. 4. bin yıldan itibaren jeoloji şartların değişerek, havanın sıcaklaşması ve kuraklığın artması sonucu Karakum çölü’nün vucuda gelip büyümesinden (üstelik belki de nüfusun çoğalmasından) dolayı, Güney Türkmenistan’da uygarlık yaratan insanların büyük kesimi köy ve şehirlerini terk ederek bol sulu Mezopotamya’ya kadar göçüp gitmeğe mecbur olurlar. İşte bu insanlar, ana vatanlarında elde ettikleri yüksek bilgi ve tecrübelerinden yararlanarak insanlığın en büyük uygarlığı olan Sümer medeniyetinin temelini atmışlardır. Ana vatanda kalanları ise özellikle Altıntepe’de bronz çağına ait parlak uygarlığı, Murgab ırmağı’nın eski akımının sonlarındaki verimli topraklarda, bazı kaynaklarda Marguş ya Margiyana (arapça Merv) adlandırılan “Marı” uygarlığını, eski uygarlıkların devamı hükmünde yaratıp geliştirmişlerdir. Son yıllarda, özellikle ana vatanımız’ın kendi özgürlüğünü tekrar elde etmesinin ardından Türkmenistan’ın ve bazı diğer ülkelerin bilim adamlarının beraberlikte yürüttükleri çok değerli bilimsel çalışmalarının sonucunda, çok eski çağlara uzanan tarihe sahip Vatanımızın 8 bin yıldan aşan tarihi geçmişi

aydınlığa kavuşmuştur. Bu kitabın konusu Part (Parlar, Parfıya, Ersaklar) devletidir, ancak Anev medeniyeti ve onun dünyanın diğer kültür merkezleri ile ilişkileri, bunun gibi de Anev medeniyeti ile İ.Ö. 2407. yılda temeli atılan Ersaklar devletinin aralığindeki dönemle kısaca tanış olmayı konumuza bir giriş hükmünde gerekli bulduk. Çünkü Part devleti ve uygarlığı boşlukta ortaya çıkmamıştır veya başka bir yerden gelme medeniyet de değildir. Tam tersine o, Türkmenistan'ın kendi ürünü ve Anev, Altıntepe ve Marı medeniyetlerinin yasal gelişme ve mükemmelleşme sürecinin parlak bir bölümü ve devamıdır. Biz Türkmenistan'ın ve Türkmen ulusu'nun tarihini en eski çağlardan günümüze kadar birbütünlükte ve devamlılıkta ele almalıyız.

Geçen yüzyılın başlarından itibaren, başda Amerikan arkeologu Raphael Pumpelly heyeti olmak'la çok sayıda bilim adamlarının yaptıkları açışlar ve araştırmalar bizim için en önemli ve değerli kaynaktır, ancak biz bu kaynakları, başda zengin türkmen dili olmak"la ulusumuzun kültür özellikleri temelinde yorup doğru değerlendirmeliyiz. Çünkü bu değerli arkeolojik buluntular veya hut eski tarihçilerin bizim atalarımızın boy ve insan adları, gelenek ve görenekleri hakkında yazdıkları eserler, türkmen olmuyan ve türkmen dil ve kültürü ile yeterince tanış olmuyan bilim adamlarının tarafından kendi zihniyetlerine göre yalnız yorumlana bilir veya bir türkmen için önemli anlam taşıyan bazı bilgiler onların ilgisini çekmiyip gözlerinden kaçırılır. Bu gerçeği bilim adamların kendileri de söylemektedirler. Mesela Avrupalı Sümer dili uzmanları; – Bu dil İndo-Germen dillerine ait olmadığı için, eğer okurlarımız onu kendi ana dilleri ile karşılaştırırlarsa belki daha doğru sonuç çıkara bilirler – diye yazıyorlar. Bu bilim adamlarının önerdiği gibi, Sümer dilinin sözlük ve gramerini türkmen ve genel Türk dili ile karşılaştırdığımızda, bu iki dil arasında çok önemli benzerlikleri ve denk gelmeleri tesbit ede biliyoruz. Başka bir örnek: Herodot'un Orta Asya'nın eski boyları hakkında verdikleri bilgileri okuduğumuzda, Yunan dilinin etkisinde biraz yozlaştırarak yazılmış olmasına rağmen çok sayıda Türkmen boy ve insan

adlarımızı, hatta anlamlı gelenek ve göreneklerimizi fark edebiliyoruz. Ancak bunların çoğu yabancı bilim adamlarının dikkatini çekmemiştir. Sonraki bölümlerde bu konuyu ele alacağız.

I- Eski Türkmenistan-Mezopotamya bağları (İ.Ö. V. ve IV. bin yıllar, Neolit ve Eneolit çağı) Anev-Altindepe uygarlığı

Bu bölümde günümüze kadar ele geçen belgeler esasında Türkmenistan'ın en eski uygarlıkları hem de onun dünyanın diğer bölgelerine yayılmasını, kısa da olsa ele alacağız: Türkmenistan'ın tarihi önemi ve onun dünya uygarlığına sağladığı çok önemli katkıları gerçeğini, belki de ilk kez Amerika'lı bilim adamı „Raphael Pumpelly“ (1837-1923) tarafından bilim dünyasına açıklanmıştır. O, kendi yönetimindeki gezi gurubunun 1904'de Anev ve Marı'da (arapca Merv) geçirdikleri kazı araştırmalarının sonucunu, 1908 de bir kitap halinde Washington'da yayımladı. Bu paha biçilmez eserde o, bizim çok eski tarihimiz hakkında (İ. Ö. 8-4 bin yıl) derin ve çok yönlü bilgiler verdi. Konumuza ait olan bölümleri ile kısaca tanış olalım: << ... yukarıdaki kazı gerçekler şunları anlatıyor, yani, eni 10 futdan oluşan aşağı kat döneminde yaşayan insanlar, güçlü Asya yabani öküzleri (Bos namadiesi), biraz sonra ise atları, domuzları ve koyunları evcilleştirmişlerdir.

Biz burada çok eski çağlarda iki bin yıl devam eden ve şimdiye kadar tanınmış Babil ve Mısır kültürlerinden daha eski bir uygarlıkla karşılaşmaktayız. Biz burada tam bir köy durumunu görüyoruz. Bu köyde hanımlar iğ ile iplik eğiriyorlar, kumaş tokuyorlar, tahıl üretiyorlar, el değirmenlerde un öğütüyorlar, yer üzerine yapılmış özgün fırınlarda ekmek pişiriyorlar, çömlekçiler su'da ıslanmış kil balçığı ellerine alarak, belki de içlerinden dualar okuya okuya çeşitli kapkacaklar yapıyorlar, aynı zamanda başka birileri ise boyalar hazırlayarak kapkacakların üzerini eskilerden miras kalma nakışlar ve resimlerle süsleyiyorlar, düz yerlerde çalışanlar çiftçilik yapıyorlardı...dağlık yerlerde yabani koyun ve at

sürülerini takip ederek av avlıyorlardı. Biz bu durumları hayalımızda canlandırırken, bin yılların derinliğine gidip daha genişliklere bakıyoruz. Alıslardaki obalarda beyler büyükbaş hayvanları, atları ve koyun sürüleri besliyorlar... İşte biz, burada çok eski bir çağlarda topraklara gömülüp unudulan insanların yüz ifadelerinde, bu güne kadar aklımıza bele gelmemiş seviyyede adil bir düzeni, insanların vahşılıktan uygarlılığa geçiş sürecini görüyoruz. Biz, yerel hayvanların insan tarafından evcilleştirilmesinin ilk başlangıcını görüyoruz ve bu ise eski dünyanın temelden değiştirilmesini mümkün kılmıştır...

Eski medeni çağda yaşayan insanlar tarafından evcilleştirilen hayvanların sırasına; koyun köpeğini, keçini ve özellikle de deveni katmak olur. Onların yetiştirdiği atlar, yürüşlerde ve savaşlarda kullanılırken, develer de büyük çöllerle yan yana yaşanan bölgelerde paha biçilmez hizmetleri gerçekleştirmiştir... Bu medeni çağ, kuraklığın gelmesiyle sona ermiştir.>>2 R. Pumpelly bu ilginç uygarlığın devamı ve onun özellikleri konusunda sözünü şöyle devam eder: << Geçen sayfalarda söylenenler, bu konuda bazı önemli sonuçlar çıkarmağı mümkün kılar: Asya'da tahıl ürünlerini yetiştirmek bizim zamanımızdan 8,000 yıl önce, büyükbaş hayvanları, koyunları, belki de atları evcilleştirilmek ise bizim zamanımıza kadar 8,000 yıl ile 6,000 yıl aralığı Anev'de gerçekleştirilmiştir...

Eğer de buraya kadar ortaya koyduğumuz düşünceler ve çıkardığımız sonuçlar iyi temele oturtulmuşsa, burada biz en eski Anev uygarlığı ile batıdaki Neolit uygarlığı arasındaki benzerlikleri görüyoruz. Ancak bu benzer kültürün batıdan buraya gelmiş olması mümkün değildir. Eğer onlar arasında benzerlik varsa, bu buluntuları biz: -kendi bölgemizin (Anev'in) gelişme sürecinin sonucu ve ürünü olup, sonralar, yani atları evcilleştirdikten veya atların ve develerin uzak aralıkları (mesafeleri) geçme bilmeğı mümkün kıldıktan sonra, bu bölgelerin sınırlarından dışarıya yayılmıştır- diye değerlendirmeliyiz. Buna benzer üstünlüklerin sırasına biz: bakır ve kurşun üretme, dokuma sanatı, ev hayvanları besleme,

çiftçilik ve mühtemelen kil kapkacakları süsleme sanatı gibi yönlerde kazanılan bilgi ve deneyimleri de katmalıyız...>> R. Pumpelly sözünün bu bölümünü, Anev uygarlığının Mezopotamya (Sümer) kültürünün oluşumundaki rolunu vurgulamak"la toplar: << Avcılıkla geçinen nüfus, yaşamının bir parçasını evcil hayvanların mekanı olan Ovalardan temin ediyorlardı. Ancak İ.Ö. IV. binyıllıkta meydana gelen kurakçılık şartları, devamlı harekette olan göçebe hayvancılık yaşam tarzını tahmil etmiş olduğunu, çalışmamızın gösterdiği netice olarak göz önüne getire biliriz. Bu durum ise yaşayıcıların çok eski çağlardan başlayarak sonraki dönemlere dek süren uzak zaman içerisinde yavaş yavaş Atlantik'e kadar ulaştıkları ve böylelik"le günümüzdeki dünyanın fiziki ve manevi yaşam özelliklerini derin etkilemiş olduklarının gerçeği kesinleşmiştir. Halkların bu genişliklerde göçüp konup hareket etmelerinin devamında göçebelerin yol istikameti kesinlik"le Avrasya bozkırlarına ve Kuzey Karadeniz'e ulaşmıştır. Aynı olumsuz hava şartlarında susuzluğa maruz kalan ovalardaki tarımcılar da bir ovadan öteki ovaya doğru hareket etmişlerdir. Böylelik"le onların seçtikleri yollar da Mezopotamya ve Anadolu'da sona ermiştir.

Dr. Dyerst Babil'den bulunmuş uzun buynuzlu öküz heykellerinin biçimini Anev'den bulunan öküz heykellerinin biçimi ile aynı seviyede koydu. Bu durumda eğer de biz öküzleri evcilleştirmenin birbirlerine ilişkisi olmadan çeşitli bölgelerde gerçekleşmiş olmasını ve bu öküzlerin aynı kökenden, yani "Bos namıdieus" adındaki yabancı hayvan olduğunu kabullanamıyorsak, o zaman Babil'de bulunmuş öküzlerin o bölgede öküzün henüz yüze çıkmadığı eski bir çağda, Anev'de evcilleştirilmiş olduğunun altını çizmek gerekir. Eğer de çivi yazıdan önce ilk başdaki çizikli görünüşteki yazıda yaban öküzü ve evcil öküz için iki ayrı ayrı işaret bulunduğunu nazara alırsak, evcilleştirme sürecinin Akkad Sargon'un zamanına kadar devam etmiş Semit dönemindeki Sümer kültürüne tanış olmuştur... Böylelik"le, Akkad Sargon zamanından çok eski dönemlerde çivi yazısına benzer bir yazının henüz piktografik şekilde bulunduğu çağda, İran düzlüğünden ötede, Babil'den 500

mil kuzeyde ve yaklaşık 600 mil doğuda Anev halkı kentlerde yaşamışlar, esasi tahıl ürünlerini yetiştirmişlerdir. Oysa (halbuki) Fırat ve nil çevrelerinde daha geçki dönemlerde evcil hayvanları yerel yabani hayvanlardan beslemişlerdir. Bu çeşit yerleşim tarımcılık kültürü, hayvanları beslemenin dışında çeşitli görünüşlerde, Anev'de daha önce, bize malum olan ilk mezarlar çağında son dereceye kadar geliştirilmiştir. Bu yaşam tarzı dünyanın hangi bölgesinde olup geçiyor?. Medeni gelişmenin bu alanı nerelerden geçiyor?. Eski Avrupa hakkında neleri biliyosak"da, şimdi biz o dönemlerde Hazar ötesi bölge insanları buğdayı, arpanı ve evcilleştirilen hayvanları "Neolit" çağında yetiştirerek Avrupa'ya getirdiklerini ve daha sonraki dönemlere kadar onların bedelinde hiç bir şey almadıklarını sakınmadan söyleye biliriz. Biz, Anev'de çok eski zamanlarda türetilen ve insanlığın elde ettiği değerler arasında layık olduğu yeri alan kültür parçalarının hiç birini Afrika'nın vermediğini de inanç"la söyleye biliriz... Şimdilik biz, sözünü ettiğimiz medeni yaşam birikiminin yerleştiği sınırları (burada eski Suzya, Elam" medeniyetinden söz ediliyor, B. G.) dakik belirliye bilmek için yeterli belgelere sahip değiliz. Ancak prof. Says'ın hatırlatdığı gibi, Babil düzlüğü olabilmez. Çünkü o dönemde orası kendi doğal özelliklerinden dolayı geçmesi mümkün olmuyan bataklık olmuştur ve onu tarımcılık amacı için ancak; kanalları kazmasını, tuğla yapmasını, evleri ve tapınakları tikmesini (inşa etmesini) bilen medeniyetli insanlar kullanabilirlerdi. İki ırmağın arasındaki düzlük bölgenin bu duruma gelmesine, her sene devamlı tekrarlanan su coşması sebep olmuştur... daha osnralar, Anev'in eski medeniyetinin çiçeklenmekte olduğu dönemde de Babil düzlüğü hala Körfez suunun altındaydı. İrmakları kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmaya ilk girişen insanların, çok kuşaklar devamında ovalarda yaşamış olduklarından şüphelenmek asla mümkün değildir, çünkü bu bölgede doğal şartların çok ağır olmamasına rağmen büyük ölçüde incinerlik başarıyı talep ediyordu ve bunun için ise uzak zaman gerekirdi. Bu ise "Anev III" bakır çağına denk geliyor ve olası birsıra göçler"le gerçekleşiyor. 0 dönemde

Anev'den batıya doğru giden yolun son durağı Suzyana (Elam, günümüzdeki İran'ın güney batısında Irak sınırlarına yakın bölge, B.G.) ola bilirdi. Babil uygarlığı ise oradan kaynaklanmıştır...

Kuzey Anev'deki tepenin ikinci medeni çağında devenin, köpeğin evcilleştirilmiş ve granitin bulunmuş olduğu, bunun gibi de süslenmiş seramik kapkacakların yeni görünüşlerinin çıkarıldığı malumdur. İ. Ö. IX. yüzyıl Salmansar II zamanına kadar Babil'de ve Asur'da tek hörküçlü develerden çok az söz edilmesi, develerin Anev'de beslendiği doğrusundeki tahminleri güçlendiriyor. Granitin temel kaynağının Hinduguş dağları olduğu sebebiyle, bu taşların Anev'de görülmesi, medeni ilişkilerde, Anev'deki atalarına benzeyen insanların batıya doğru, Doğu İran'a veya Bakteriya'ya köçüp varmış olduklarını gösteriyor. Sümerler de sadece Haldey düzlüklerine köçüp vardıklarından sonra kaplan'ın mevcut olduğunu bilmişlerdir. Doğudan batıya göç edildiği zaman, tarımcılığın ve yerleşim yaşamının oluşan bölgelerinde toplanan tecrübe, başlangıç addım olarak hizmet etmiştir. Birinci Anev uygarlığının başlangıcında meydana getirilen durum – yerleşim yaşam tarzının türetilmesi, tarımcılığın ve seramik kapkacaklar yapma fenlerinin gelişmesi...- sonraki gelişmeleri talep ettiğine şüphe ola bilmez. Bu gerçek günümüze kadar eşi görülmemiş karanlıklar"la örtülü kalıyordu.

Örneğin, Haldey düzlüğü'nün son dönemdeki doğal ve ekonomik imkanları, çeşitli dil ve etnik gruplara ait olan halkların Sümer kültürüne körükörüne katılmalarına neden olmuştur. Doğrusu, İran'ın doğusunda insanlar kendi amaçlarını takip edebilmek için benzeri bir şartların oluşması mümkün olmamış gibi gözüküyor, buna göre o insanların bir gurubu, yani Sümerler ise batıya doğru yola devam etmişlerdir...>> R. Pumpelly yönetimindeki Amerikan arkeoloji gurubunun, başta Anev olmak"la eski Türkmenistan'ın büyük uygarlığı ve onun insanlık medeniyetine sağladığı çok önemli katkıları hakkındaki bu değerli açıklamalarını, onlardan sonraki bilimsel çalışmalar da doğrulamıştır. Bu araştırmalardan sonraki yaklaşık 50 yıl devamında yapılan yeni araştırmalar

temelinde yazılmış olan “Sovet Türkmenistanı’nın Tarihi” ünvanlı kitabın birinci cildinde bu konuda şöyle bilgiler”le karşılaşırız: <<Köpetdağ eteklerinde yerleri doğal şekilde sulama imkanı olan pınarların kıyılarında ve çevrelerinde yeni uygarlık oluşuyor ve yeni tarımcılık yaşam tarzı meydana geliyor. Bu dağ eteklerindeki pınar suları, bu bölgede yaşayan nüfusun ve onların komşularının tarihinde temel rol oynamıştır... Türkmenistan’ın başka bölgelerindeki, dayıma hareketde olan avcılarının, balıkçıların ve yemek toplayıcıların ilkel kültürünün zamanı sona ertiyor. Dağ eteklerindeki tarımcılık ve bozkırlardaki hayvancılık, ekenomideki ilerleyici gelişmenin iki temel yönünü oluşturuyor hem de o uygarlık içerisinde gelişmeye devam ediyor. Şimdi, Neolit çağında yaşanan olayların gidişini dolu anlaya bilmek için, Türkmenistan’ın çölleri ve bozkırlarını terk ederek dağ eteklerine, ilk nöbede ise Köpetdağ’ın Karakuma doğru eğilen yüksek kayalarının eteklerine geçmek gerekir. Yer köresi’nin en eski ve önde giden tarımcılık uygarlığını hem de onun gelişme sürecini aydınlatan çok erken ve ilk örneklerini işte burada, yani İran dağlığı ile Turan düzlüğü’nün ara sınırlarında bulundu. Bunlardan en eskileri ise Cebel mağaralarında (batı Türkmenistan) eski Neolit çağı insanların henüz yaşamakta oldukları döneme yani, İ.Ö. V. binyıllığa aittir. İlk sırada Aşkabad’ın 30 km. Kuzey batısındaki Ceytun’un yanındaki yerleşim bölgelerden bulunan abidelerdir... O döneme ait bölgelerin başka bir örneği de Gökdepe’nin güneyindeki “Çopandep” buluntularıdır. Bu iki abide (monument) özgün bir Neolit kültürüne aittir. Bu kendisine has ve özgün uygarlığa “Ceytun uygarlığı” diye ad vermek uygundur. Bu uygarlık (geçen) Sovetler sınırlarında bulunan en eski tarımcıların ve hayvancıların uygarlığıdır... İ. Ö. IV. binyıllıkta eski tarımcılık arazi daha da genişlenerek, güney Türkmenistan’ın o dönemdeki nüfusu kendine özgün ve çağına göre yüksek derecede gelişmiş “Neolit” kültürünü yaratmışlardır. (Neolit: neos= bakır + litos = taş)... Köpetdağ eteklerindeki yerleşim ovaları kendi gelişme sürecinde Orta Asya’nın diğer bölgelerinden öne geçiyor. İyi ve uygun

hava şartları çok ölçüde buna zemin sağlamıştı. Üstelik Neolit ve Bronz (pirinç) çağlarının devamında eski doğunun çok gelişmiş uygarlıkları ile Güney Türkmenistan'ın arasındaki ilişkiler, Orta Asya'nın diğer bölgelerine nisbeten daha güçlü olmuştur.

Güney Türkmenistan'ın Neolit kültürü eski tarımcılık "süslü seramik" kültürünün kuzeydeki merkezlerinin birisini vucuda getirmiştir, bu kültürler ise Balkan yarım adasından (Batı Türkmenistan'dan) başlayarak bu günki Kafkaz ve İran üzerinden geçip Buluçistan'a ve Hind ırmağı'nın aşağı akımlarına ulaşmıştır.>>5 Anev kültürünün insanlık tarihindeki önemi ve onun dünya medeniyetine sağladığı katkıları, özellikle de Sümer kültürünün vucuda gelmesine kaynak oluşturduğu hakkında bilim dünyasında başka da çok önemli açıklamaları görüyoruz: Batı'nın ünlü bilim adamı "Will Durant" kendisinin "İnsanlık Kültürlerinin Tarihi" adlı eserinin birinci cildinde "Uygarlık Beşikleri: Orta Asya "Anau" (Änev), aklı şaşırtan yollar" başlıklı bölümünde şöyle yazıyor: << Çalışmamızın bu bölümünü "uygarlık nereden başlıyor? " diyen, çözülmemiş mesele ve cevabı bulunmamış soruya hasretmeyi uygun bulduk. Biz jeologlar tarihten önceki uzak geçmişin dumanına girmeye çalışdığımız zaman, günümüzdeki Orta Asya'nın kurak çöllerinde, eski çağlarda hoş ve nemli hava şartları olmuş olduğunu sanıyoruz ve bu bölgelerde, hem göllerin hem de bol sulu ırmakların bulunmuş olduğunu görüyoruz. Buzların en son kez çekildiği jeolojik dönemde o bölgelerde kuraklık oluyor ve yağmur suyu ise buralarda oluşup gelişen köylerin ve kentlerin saklanıp kalabilmesi için yetmiyor. Buna göre de bu bölgedeki insanlar kendi yurtlarını su aramak için terk etmeye mecbur olup, dünya'nın dört yanına dağılıyorlar Bakteriya gibi yarı gövdesi kumda gömülüp kalmış kentlerde çok kalabalık bir nüfusun yaşamış olduğunu görüyoruz. Hatta 1868 yılında da Batı Türkistan'ın 80.000 nüfusu, hareket edip gelmekte olan çölleşme'den korkarak yurtlarını terk etmeye mecbur oluyorlar. 1907 yılında Pumpelly "Anau"da (Güney Türkistan'da) M.Ö. 9,000 yıla ait uygarlığın kalıntısı olduğu belirlenen taş aletleri ve başka eşyaları kazıp çıkardılar. Biz burada arpa, buğday,

darı gibi tahılların ekilip yetiştirildiğini, bakır gibi madenlerin kullanıldığını, hayvanların evcilleştirilip yetiştirildiğini ve seramikten yapılmış süs eşyaların kullanılmış olduğunu görüyoruz. Biz bu düşünceden hareket etmekle, kendi meçhûlümüz konusunda şöyle bir fikiri öne sürüyoruz: Yağmursuz göğ'ün yüklenmesine ve kuraklığa maruz kalan çöl toprağının baskısına dayanamayan nüfus, üç yana dağılarak, yarattıkları uygarlığı da kendileri ile götürdüler. Onlar, doğuya doğru Çin, Mançurya ve Kuzey Amerika'ya kadar, güneye doğru Hindistan'a, batıya yönelik de Elâm, Sumer, Mısır, hatta İtalya ve İspanya'ya kadar varıyorlar.

Susa'da (bugünkü güney-batı İran'da yerleşen "Şuş" B.G.) eski Elâm'dan kalmış çok eski uygarlığın kalıntıları Anau (Änev) uygarlığı ile o kadar benzerdir ki, insan uygarlığının başlangıç döneminde, tahminen M.Ö. 4000 yıllarda Susa ile Anau (Änev, Anav) arasında kültürel ilişkiler saklanmış olmasını savunmaya temel sağlıyor. Bunun gibi benzerliklerin ve yakın akrabalığın, hem Anev ile Mezopotamya hem de eski Mısır sanatı ve el işlerinde bulunması, bu ülkelerin arasında da tarihten önceki dönemlerde ilişkilerin bulunduğunu hatırlatıyor."6 Araştırmacı, sözünün devamında Sümerler'in de ya Orta Asya'dan, ya Hindistan'dan veya Kafkasya'dan gelme ihtimalini öne sürerek, Sümer dili ile Moğol dilinin arasında var olan benzerliğin de altını çizerek, kendisinin bu konulardaki nihai fikrini "Yakın-Doğunun batı uygarlığına kattığı katkıları" konu başlığı altında şöyle açıklıyor: "Yazıya geçmiş tarihin en azından 6 bin yıl yaşı vardır. Bizim elimizdeki bilgilere göre bu sürecin tam yarısında insanlık hareketinin merkez noktası Yakın-Doğu olmuştur. Yakın-Doğu diyerek belirsiz adresten biz, bütün Doğu Asya'yı göz önünde bulunduruyoruz. Bu ise Rusya ve Karadeniz'in güneyini, Hindistan ve Afganistan'ın batısını, daha genişletirsek, Yakın-Doğu ile ilişkide olan Mısır'ı da kapsayan bir genişliktir.

Bu belirsiz tasvir edilen genişlikte yaşayan fevkalâde çalışkan ve yaratıcı kavimlerin oluşturduğu çeşitli uygarlıkların birbirine etkisi ve katılması sonucu tarımcılık ve ticaret ilişkileri, at beslemek ve araba üretmek, para

kullanmak ve kredi sistemini yola koymak, dokumacılık ve el işleri, hükûmet ve kanun, matematik ve tıp, bilimsel esasta yer sulama sistemi, geometri ve astronomi, takvim, saat ve müçe hesabı (on iki hayvanlı takvim sistemi), yazı ve alfabe, kâğıt ve mürekkep, kütüphane ve okul yerleri, edebiyat ve saz sanatı, ressamlık ve mimarlık, tek tanrıya inanç ve tek eşlilik, çeşitli süs eşyaları ve güzelliği korumak, yurt gelirlerini hesaplamak ve vergi sistemini düzenlemek vb. meydana gelmiştir. Hem Amerika'nın hem de Avrupa'nın bugünkü kültürü Kirit adası, Yunan ve Rum aracılığı ile, doğudan bu uygarlıktan alınarak meydan gelmiştir. Aryanlar'ın kendileri uygarlığın yaratıcısı olmayıp, belki onu Babil ve Mısır'dan almışlardır. Örneğin, Yunanlılar kendilerinden 3 bin yıl önce doğuda yaratılan ilim ve sanatı, savaşta yağmalanan ganimet veya pazarlıkta kazanılmış para gibi elde etmişler. Bunun sonucunda onlar, kendilerinin yaratma yeteneğinden fazla olan bir kültürü dışardan alarak sahip olmuşlardır.

Eğer biz de kendi kültürümüzün gerçek kurucularına saygı göstermek istersek, o zaman Orta Asya'ya şükranlar sunmalıyız."7

İranlı tarihçi Hasan Pirniya bu konuda şöyle yazıyor: «... Ancak Akkadlar'ın ve Sümerler'in nereden geldikleri konusunda, Aşabat'ın yakınındaki Anû, Astarabad'ın yakınındaki Türendepe, (bazılarına göre Turantepe B.G.) ve Daraygez'de (Güney Türkmenistan çevresi, B.G.) bulunan seramik eşyalar, kap kakaklar ve buna benzer şeylerin imalât ediliş şekilleri Elâm tarzı ile aynı olup altın vazoların yüzünde ise Sümerlerin resimlerinin işlenmiş olmasını göz önüne alarak, bazı bilim adamları Elam Uygarlığı ile Güney ve Batı Türkmenistan uygarlığının birbiriyle ilişkisinin olması gerektiği kanaatine, belki de Sümerler de kuzey taraftan Basra Körfezine ve Babil düzlüğüne gelmiştir diyen düşünceye varmışlardır."

Gene bir İranlı tarihçi Meşkur da bu konuda şöyle yazıyor: «Babil'in ilk yerli kavimlerinin Sümerler ya da Samîler olduğu konusunda çeşitli görüşler var. Günümüzde alimlerin çoğunluğu Sümerlerin Babil'de yerleşmiş olduğunu savunuyorlar. Sümer

yurdu Tevrat'ta Şenar adıyla geçiyor. Onların kendileri kendi yurtlarına Şumer demişlerdir. Sümer'de bulunan pirinç eşyalardan anlaşıldığına göre onlar Fırat etrafına birden bire beklenilmedik durumda gelip, medeniyetlerini ise Hazar Denizi'nin güney doğusundan kendileriyle getirmişlerdir. Ancak bazı bilim adamları ise bunların deniz tarafından geldiklerini öne sürmektedirler.»⁹ Anev uygarlığının son dönemlerinde çiçeklenmeye başlayan Altıntepe medeniyeti, aslında o medeniyetin devamıdır. Bu medeniyet bronz çağıının sonlarına ve demir çağıının başlarına kadar devam etmiştir. Bu konuda Türkmenistan'ın eski tarihini öğrenmekte engin emeği ve büyük katkısı olan, Altındepe (Altıntepe) harabelerinin kazılarında bizzat katılan arkeolog V. M. Masson çok değerli bilgiler sunmaktadır: <<Yerli yaşlılar; – Bu tepenin Altındepe adlandırılmasının nedeni, yağmurdan sonra tepedeki mezarların üzerinde, yağmur suyu ile yıkılmasının ardından ufacık altın parçalarının görülmesidir- derler. Burada geçirilen kazı çalışmalarının sonucu, gerçekten de Orta ve Yakın Asya'nın eski tarihini öğrenmekte bu tepenin altın kıymetinin olduğunu gösterdi...

Altıntepe'de ilk yerleşim tarımcılık en azından İ. Ö. 5. binyıllıkta yüze çıktığını, geçirilen kazıların sonucu onaylamıştır. O dönemden ilkel geometrik işaretlerle süslenmiş küpler kalmıştır. O çağın yaşayıcıları devamlı ve yavaş yavaş gelişmeyi başarmışlardır, biz bu gelişmeyi adım adım izleye bildik. Kilden yapılmış kapkacaklar gitgide güzelleşir ve süsleri çoğalır, nakışların arasına hayvan ve insan heykellerinin şekilleri de girer. Eski Türkmen keçelerini hatırlatan iki renkli basit nakışlar karmaşıklaşır ve nihayetde uyumlu süslere çevrilir. Buluntuların arasında bakırdan kuyulmuş araçlar da görülmeye başlar, bunun gibi de taşdan yapılmış güzel kapkacaklar, teknikteki gelişmeyi anlatır. Bu bölgenin yaşayıcılarının ekonemisinin temeli sulama tarımcılığa dayalı olarak, küçük baş hayvanlardan oluşan hayvancılık da ona eklenmiştir. İ. Ö. 4. binyıla ait katların analizi, onun temel bölümünün temiz arpadan ve kalanı da ufak buğdaydan oluştuğunu gösterir... Yaşam imkanlarının devamlı

temin olması, köylerin süret"le büyük nüfuslu merkezlere dönüşmesine imkan sağlamıştır. Bu köylerin alanı İ. Ö. 4. binyılın sonları ve 3. binyılın başlarında 20 hektara denk olmuştur. Bu gelişmenin en sonunda ise kent oluşmuştur, onun harabesi Altindepe'nin en üst katında yerleşmiştir. O kentin yaşını belirlemek için, bu konuda Mezopotamya ve Hindistan'da yapılmış çalışışmalara bakmak hem de Altindepe'de bulunmuş kömüre dönüşen ağaç budaklarını radiokarbon analizi ile mümkün oluyor. Bu yaş çok önemlidir; İ. Ö. 3. binyılın sonu ve 2. binyılın başları, daha doğrusu İ. Ö. 3. binyıla varır... O dönemdeki Altindepe'de 1000-1200 derece sıcaklık temin edebilen çok sayıda küreler olmuş. Bu körelerde yaşaycılarının ihtiyacını karşılamak için her senede 16-20 bin çeşitli kapkacaklar üretilmiş, onların arasında mesden, bronzdan ve gümüşten yapılmış kapkacaklar da bulunur, hatta yünden tokulmuş kumaştan tikilen giysiler de bulunmuştur. Kentin nüfus sayısı 6000-7500'e ulaşmış. Bu sayı ise o dönemdeki Sümer medeniyetinin merkezi "Ur" kenti'nin nüfusunun 10,000 civarında olduğunu nazara alırsak, çok anlamlı bir sayı olduğu belli olur...

Burada Bibil tekstine de girmiş olan Sümer ve Babil zigguratlarına benzer dini kompleksler de yüze çıkmıştır, ancak bu kulelerin özelliği onların üçgen olmasıdır, dördüncü geni ise bronz dönemine aittir...>> Altindepe'deki dini inançlar doğrusunda da Masson ilginç ve anlamlı açıklamalar yapar:

<<...yüzünde yarım ay ile haç şekillendirilmiş bir taş plaketi özellik"le ilgi çekicidir. Bunun gibi de altından yapılmış bir öküz ile bir kurt başları, öküzün gözlerinin yüzüne yakut taşı çekilmiştir ve alını ise aya benzer bir nakışla süslenmiştir. Bunların hepsi, bu komplekslerin tümü birlikte neyi anlatır? ve nasıl bir fonksionu olmuştur? gibi soruları açıklamalıdır diyen fikiri kendisi ile getirir. Eski Mezopotamya'nın dini tekstlerinin açıklamasına göre, orada ay tanrıçası "Nanna-Sin" güçlü ve ateşli gök öküzü şeklinde yüze çıkar. Altindepe'de ise o, saf altından yapılmış öküz heykeli şeklinde tekrarlanır. Ay tanrıçası Sümer kenti Ur'un en yüksek dereceli korucusu idi, kentin dini kompleksi de ona sunulmuştur. Ur

kentin zigguratının ünlü kulesi de ona aitti. Belli olduğuna göre, Altındepede de Nanna-Sin'in yerel varyantı bir "Ay Tanrısı" bulunmuş ve ona da bu kentin dini kompleksi sunulmuştur. Bu tapınağın çok katlı kulesi ise açıkcasına Sümer zigguratlarının bir prototipinin devamıdır. Bu merkez, kentin idari organlarının birleşmesinin sembolüdür ve daha doğrusu, eski kentlerin tümünde olduğu gibi, kenti idare etmek hakkındaki düşünceleri anlatır...>> Burada bulunan bilim ve teknoloji konusunda da ady geçen arkeolog geniş açıklamalar yapar:

<< İş bölüşmelerin sonucu çeşitli ürünlerin çoğalması, ekonominin çeşitli dallarında bilim ve teknolojinin gelişmesini talep etmiştir. Teknoloji konusundaki bilimsel araştırmaların göstergelerine göre, Altındepe'nin çömlekçileri sıcak hava şartlarında çok anlamlı bilgiler edinmişlerdir. Madencilerin de elde ettikleri az olmamıştır. Çünkü onlar metalleri çok incelikle eritme tekniği gereken metodlarla yüksek kaliteli ürünleri üretmeği ustalıkla başara bilmişlerdir. Tarımcılıkta, yerleri hazırlama, tohumlama ve sulama mevsimlerini astronomi bilimler temelinde düzenlenen takvim yıldönümleri ile önceden ayarlamışlardır. Doğal olayların bir birine denk gelmesi hem de gökdeki cisimlerin hareketlerini ve sonuçlarını muhasibe etmek esasta takvim düzenlemek, elbette matematik iliminin temellerini bilmeden mümkün ola bilmezdi. Altıntepe mimarisinde kullanılan metodlar da onların geometri bilimi ile de önemli derecede tanış olduklarını gösterir... mimarlıktaki uyumlu durum, burada da aynı Mezopotamya'deki gibi, uzunlukları ölçmekte belirli bir ölçü sisteminin bulunduğunu isbat eder... Nüfus sayısının değişmesiyle çok genişlemiş bilgileri, belirli notalara almak vesilesi ile saklanılmalı idi. Bu sorun ise elde edilmiş olan bilgileri tespit edebilecek, itibarlı ve uygun işaretleri düşünüp bulma mecburiyetini ortaya çıkarmıştır. Bu mecburiyetten dolayı, Altıntepe sakinlerinin belirli bir yazı sistemini bularak kullanmış oldukları büyük ihtimaldir. Gerçekten de seramikten yapılmış Tanrıça heykellerinin yüzüne çizilmiş birkaç işaret bulundu. Bu işaretleri birbirine uygun

gelen 6 guruba ayırmak mümkündür. Bunlar devamlı olarak tekrarlanmaktadır ve her bir heykelde çeşitli işaretler özel formalarda birbiri ile bağlanıyorlar. İlk sırada bir yıldız (*) işareti ile gökteki bir Tanrıçayı, çiçeklenmiş bir ağacın budağı ile de, belirli bir bitimliliğin yahut buğdayın “Korucu Tanrısını” anlatmış olmalıdır. Bu işaretlerin birkaçı protoelam (Elam öncesi) piktografında da görülmektedir.

Bulunmuş yegâne örnek olan bir mührün yüzünde ise protohint yazı sistemine ait olduğu açıkça belli işaretler vardır. Eski Sovyet bilim adamlarının Konorozov’un yönetiminde protohint metinlerini yüze çıkarmakta kullandıkları metodlarla karşılaştırdığımızda, Altıntepe’de bulunan bu yazıyı – belirli bir Ulu Tanrı ya Tanrıçanı anlatıyor – diye yorumlayabiliriz.... Bunların hepsini dikkate almakla, Altıntepe’de yaşayanların kendilerinin de bir protohint yazı sistemleri olmuş olmalı ya da her halde protohint yazı metinlerini okuyup anlamışlardır diyebiliriz.”¹²

Anev uygarlığı ve onun Sümer kültürü ile ilişkisi hakkındaki bölümü Rus arkeolojisinin atası Nikolsky’nin sözleriyle noktalıyoruz: “Sümerlerin Ana vatanı Aşkabad kentinin yakınındadır. Bu ülkenin kurganlarından arkeologlar taş, gümüş ve kilden yapılmış eşyaları bulmuşlardır ki bunlar, Mezopotamya’nın güneyindeki Sümer kurganlarındakilere çok benzerler. Bütün bunlar şu düşünceye getirir ki, Sümerler büyük bir ihtimalle Türkmenistan’dan Mezopotamya’ya varmışlardır. Bu iki uygarlığın son analizi onların arasındaki bir çok ortaklıkları göstermektedir. Sümerlerin baş Tanrıları olan En-Lil’in yerleştiği yer, Mezopotamya’nın güneyindeki düzlükte değil, dağlarda olmuştur. Belki de Köpet Dağı’nın etekleri onların ana vatanı olmuştur.”. Yukarıda tanık olduğumuz ilmi belgeler, yani arkeologların elde ettikleri anlamlı buluntular ve bilim adamların onların üzerinde yaptıkları analiz ve yorumlarına dikkat ettiğimizde, aşğıdaki noktalar açıkça görülmektedir:

1- İnsanlık medeni tarihinin üçüncü aşaması, yani Ova uygarlığı V-IV. binyıllıklarda Köpetdağ ve Hinduguş (Hindukuş) dağları’nın eteklerinde, dağlardan gelen pınarların çevresinde

devam etmiştir.

2- Bu Ova medeniyetleri birbirlerinden bağlantısız hem de özel şekillerde gelişmişlerdir.

3- At, deve ve öküz gibi insanlık uygarlığının gelişmesinde çok önemli rolu olan hayvanlar ilk kez Köpetdağ eteklerinde, yani Anev'de evcilleştirilmiştir. Bu hayvanların ve biraz sonra da tekerli arabaların kullanılması, Anev medeniyetinin, onu yaratan insanların göçü ile dünyanın başka merkezlerine ulaşmasına imkan sağlamıştır.

4- İ. Ö. IV. binyıllıkta Türkmenistan ve bütün Merkezi Asya'nın aşırı sıcaklanarak kuraklanması ve Karakum çölünün daha çok genişlemesi sebebiyle, Anev uygarlığını yaratan nüfusun büyük kesimi dünyanın dört yanına dağılarak, Mezopotamya ve Hindistan gibi yaşamaya yararlı bölgelerde, eski dünyanın en esasi medeniyetlerinin yüze çıkmasında temel rol oynamışlardır, hatta yazılı tarihin başlangıcı olan Sümer kültürü de Anev medeniyetinin özel bir devamıdır demeye inandırıcı deliller bulunmaktadır. Bu gerçeği biz „5000 yıllık Sümer-Türkmen Bağları“ unvanlı çalışmamızda, Türkmen ve Sümer dillerini hem de bu iki kültürün diğer dallarını karşılaştırmak yoluyla isbat etmeye çalışmışdık. Elinizdeki çalışmamızda ise, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Anev-Altındepe medeniyetinin Türkmenistan'daki devamına kısa değinerek, Büyük Part devletini (tahminen İ.Ö. 247-İ.S. 224) kuran atalarımız hakkında konuşacağız. Taryhy makalalar